

Милорад С. Јовановић
архивски саветник
Историјски архив „Средње Поморавље”
Јагодина

УДК 271.222(497.11)-523.4(082)(049.32)
726.54(497.11)(082)(049.32)
Примљен: 1. март 2018.
Прихваћен: 8. јун 2018.

ДВА ВЕКА СТАРЕ ЦРКВЕ УЈАГОДИНИ

Зборник радова са симпозијума „Два века Старе цркве у Јагодина”, Александар Гајић, Бранислав Цветковић и Нинослав Станојловић (ур.), Црквена општина јагодинска при Храму Светих архангела Михаила и Гаврила, Јагодина, 2017, 362 стр.

У издању Црквене општине јагодинске при Храму Светих архангела Михаила и Гаврила публикован је Зборник радова са симпозијума *Два века Старе цркве у Јагодина* који је одржан 27–28. новембра 2016. године. Уредници *Зборника* су др Бранислав Цветковић, историчар уметности и Нинослав Станојловић, професор историје. Уређивачки одбор потписују протојереј Александар Гајић, др Бранислав Цветковић и Нинослав Станојловић и секретар Нинослав Дирак, протођакон.

Његово преосвештенство епископ шумадијски г. Јован дао је уводну реч.

Симпозијум је одржан у три седнице са јединственом темом „Два века Старе цркве у Јагодина”.

Публикација је концептуално и садржајно тако организована да су најпре изложени радови општег карактера, који дају потпуну слику друштвених, политичких и духовних околности у којима су сазидани темељи Старе јагодинске цркве. Свакако је реч о радовима др Предрага Пузовића „Ктиторска делатност кнеза Милоша Обреновића” и мр Дејана Танића „Стварање ново-вековне Србије”. Поред ретроспективног прегледа прошлости и ктиторске делатности кнеза Милоша, аутори недвосмислено указују на значај и улогу Српске православне цркве у обнављању српске државности почетком XIX века. Наиме, историја Српске православне цркве и српске државности вишевековно су повезане. Српска православна црква и српска средњовековна држава заснивале су међусобни однос на теорији *симфоније*, коју је још Свети Сава унео у Законоправило: свештенство служи ономе што је божанско, а царство управља ониме што је људско, а оба *украшавају људски животи*.

У периоду дисконтинуитета српске државности, српска црква имала је велику улогу у очувању идентитета народа. Црква је такође имала велики значај у процесу обнављања и стварања нововековне српске државе, али и стварања владарске идеологије нових династија. У том погледу, значајан је рад др Ане Костић Ђекић „Стара црква архангела Михаила у Јагодини: њена архитектура и место у владарској идеологији кнеза Милоша Обреновића”. Стара јагодинска црква имала је централну улогу у процесу настајања јагодинске вароши на левој обали реке Белице. Њеним подизањем и ктиторским натписом кнез Милош је ударио темеље хришћанској вароши, насупрот турској која је егзистирала на другој страни реке Белице. После цркве, на овом потезу, већ двадесетих година XIX века зида се зграда магистрата, објекат аутономне државне управе у Кнежевини. Овај рад представља савршен увод за наступајућа излагања историчара уметности Бранислава Цветковића, Јасмине Трајков и Вука Даутовића.

Бранислав Цветковић је представио резултате истраживања плоче *са илиторелефном декорацијом* која је стајала пред иконостасом у Храму Светог архангела Михаила. У духу одговорног и савесног истраживача, презентовао је своје откриће, којим је доказао да је наведена плоча припала чесми која се некада налазила испред јагодинске цамије. Цветковићев текст о епиграфским споменицима који се налазе у црквеној порти или у самом Храму Светог архангела Михаила не само да је иновативан, већ и подстицајан за будуће истраживаче. Аутор се у овом раду („Епиграфски споменици у комплексу Цркве Светог архангела Михаила у Јагодини”) приближио историјској науци и по први пут изнео податке који се односе на материјалне споменике културе које свакодневно виђамо у порти Старе цркве, а о чијој вредности и значају смо врло мало знали.

Јасмина Трајков посветила је свој рад настанку иконостаса („Иконостас Цркве Светог архангела Михаила”) и његовом творцу Јовану Стергевићу, Јањи Молеру. Указала је на уметничко достигнуће и сакралну и духовну улогу иконостаса. Потпуну уметничку и духовну слику Цркве Светог архангела Михаила, поред Јасмине Трајков, пружили су нам радови историчара уметности, Вука Даутовића и др Бранислава Цветковића.

Вук Даутовић посветио је пажњу ризници Цркве која садржи литургијске предмете и богослужбене књиге од последњих деценија XVIII века („Ризница Старе цркве Светог архангела Михаила”). Анализом инвентара ризнице, аутор је изнео драгоцене податке о ентеријеру храма, изгледу свештеника и литургијском ритуалу.

Бранислав Цветковић доноси опис икона које су се налазиле у ризници Цркве, од којих је већина и данас у власништву црквене општине. Аутор је издвојио и идентификовао двадесет шест икона, утврдио је време њихове израде и изнео податке о њиховим творцима, зографима. Рад („Збирка икона Цркве Светог архангела Михаила у Јагодини”) је одличан прилог проучава-

њу зографских радионица и сликара који су деловали у Јагодини током XIX и почетком XX века и сјајан допринос откривању богатства црквене ризнице.

По нашем мишљењу, ова три рада, поред наведеног рада Ане Костић Ђекић о архитектонском изгледу Цркве, могла би представљати окосницу евентуалне монографске публикације о Старој јагодинској цркви.

Иако су уредници *Зборника* приложене ауторске радове груписали по темама, водећи рачуна о свеобухватности њиховог садржаја, сличности проблематике која се обрађује, хронологији и самој научној дисциплини, аутор овог приказа био је слободан да групише радове као читалац, чији је основни захтев према садржају била сазнајна вредност и улога у осликавању теме „Два века Старе цркве у Јагодини”.

У том погледу, издвојили смо и радове историчара Љубодрага Поповића, Нинослава Станојловића, Александра Милосављевића и Владимира Орбовића.

У прилогу „Намесништво јагодинско до 1850. године”, архивски саветник Љубодраг Поповић, презентујући оригиналну архивску грађу, износи нове податке о изградњи Цркве у Јагодини и новчаним давањима из државне касе за градњу. Такође, анализирајући податке о црквеној имовини, прилаже списак цркава са инвентаром који је сачињен у Протпрезвитерату јагодинском 1836. године по налогу Београдске конзисторије. Значајан је и Поповићев преглед свештенства Намесништва од 1831. године.

Нинослав Станојловић, професор историје, у раду „Свештеници цркве јагодинске Светог архангела Михаила 1818–1918”, доноси преглед биографија око четрдесет свештеника који су служили у Старој јагодинској цркви. Користећи оригиналну архивску грађу и, како сам аутор наводи, „релевантну литературу”, Станојловић зналачки и живописно прилаже готово својеврсну хронику свештенства. Поред слика из живота свештенослужитеља, Станојловић нам је осликао и њихов приватни живот, њихове породице и потомке.

Коауторски рад „Свештенство Старе цркве у Јагодини између два светска рата” историчара Александра Милосављевића и Владимира Орбовића представља хронолошки и садржајни наставак Станојловићевог рада. Аутори доносе преглед свештенства Старе цркве у Јагодини од 1918. до 1941. године. Године великих потреса у српској историји одразиле су се и на Српску православну цркву. Васпостављена је Патријаршија 1920. године, али су односи између цркве и нове државе били далеко од прокламоване симфоније. Аутори су у раду настојали да, поред прегледа свештенства, опишу и њихов положај и верске прилике у јагодинској чаршији између два светска рата.

Последњој групи радова који су нашли место у овом *Зборнику* припадају радови који се у екскурсу баве задатом темом о двестагодишњици Старе цркве у Јагодини. То су радови Душка Грбовића („Грађа из Збирке архивалија Историјског одељења Завичајног музеја о старој јагодинској Цркви Светог архангела Михаила”), Светлане Мишковић („Верска настава у основним школама у Јагодинском округу у првој половини 19. века”), Добривоја

Јовановића („Основна школа у манастиру Јошаница” и „Јагодински прота Јован Миловић, учесник Кочине крајине”) и Јасмине Трајков („Разгледнице и фотографије са представом Цркве Светог архангела Михаила”). Радови у ширем тематском контексту разматрају улогу Српске православне цркве и њених служитеља у кључним тренуцима српске политичке историје, као и у образовању и просвећивању српског народа.

Рад историчара Душка Грбовића отворио је питање о архивској грађи црквене провенијенције, њеном значају, али и о стању у коме се налази. Јасмина Трајков, историчар уметности, обрађује сличну тему кроз опис разгледница и фотографија са мотивом Старе цркве. Приказом писаних и фотографских историјских извора, аутори ових радова на посредан начин говоре о значају архивске грађе за проучавање црквене прошлости.

Нажалост, архивска грађа црквеног порекла није довољно сачувана услед свих историјских околности у којима је постојала и опстајала наша држава и црква. Наравно, део одговорности припада и нашем друштву.

* * *

Зборник је настао као запис о обележавању јубилеја *Два века Старе цркве у Јајодини*. Значај публикације огледа се у презентацији нових открића и сублимирању досадашњих знања о Старој јагодинској цркви.

Аутору овог приказа уочљива је ширина теме, која може бити веома удобна истраживачима, али истовремено и узрок за губитак фокуса са главне нити. Поред наведеног, приметан је недостатак већег броја аутора, што је резултат недовољне заинтересованости истраживача наших хуманистичких наука за теме локалног карактера. Из наведених разлога, симпозијум је добио интердисциплинарни карактер, али је научна мисао историје уметности окосница целог *Зборника*.

Без обзира на шири опсег теме, приступ различитих научних дисциплина и стилску и персоналну разноликост, уредници су се значајки изборили са свим тешкоћама које носи објављивање оваквог вида публикације. На основу свега што смо изнели, можемо упутити речи похвале, али и захвалности, издавачу, уредницима и ауторима. Похвалу упућујемо и техничком уреднику на изгледу *Зборника*, његовој опреми и сјајним фотографским прилозима.